

aussi des mécontents créateurs de mythes. Le livre de Mgr Calmels est, comme on dit en Amérique, différent, c'est-à-dire original et de belle qualité. Il contient les lettres que l'Abbé Général envoyait à ses religieux pour les unir au grand événement qui se déroulait dans la basilique de Saint Pierre. L'Abbé ne jugeait pas le Concile, il le vivait; et il décrivait cette vie du Concile avec ses joies, ses splendeurs, mais aussi avec ses embarras, ses perplexités, ses heures dramatiques. Mgr Calmels sait admirer. Il parle avec le même enthousiasme d'hommes aussi peu semblables que le Cardinal Bea, le Cardinal Ottaviani, le Cardinal Cushing. A mesure que les textes conciliaires sont présentés, discutés, votés, proclamés, il montre son amour de la doctrine, son désir de sérieux examen, sa satisfaction pour le résultat. Le décret sur les religieux l'a particulièrement absorbé. Il est éloigné de tous sectarisme, de droite comme de gauche. Il aide à aimer l'Église comme il l'aime lui-même.

Mgr Calmels a une excellente plume. On s'aperçoit qu'il a fréquenté Alphonse Daudet, ami des Prémontrés. Il saisit le pittoresque des situations, il note les traits plaisants de caractère, il rapporte les bonnes histoires qui arrivaient ou qu'on inventait. Il est plein de réflexions bien frappées qui éclairent les faits. En somme, il nous a donné un livre qui édifie et qui plaît.

Ch. BOYER, S. I.

Dr. L. VAN DE MEERENDONK, O. Praem., *Tussen Reformatie en Contra-Reformatie; geest en levenswijze van de clerus in Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch en zijn verhouding tot de samenleving tussen ±1520 en ±1570 (Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, deel IX). Tilburg, 1967. In-8°, xxiv-298 blz. (Diss.).*

Nadat de auteur reeds een kloostermonografie over Eikendonk te Den Dungen (zie : Anal. Praem. tom. 41 (1965), blz. 357-358) heeft laten voorafgaan, behandelt hij nu in zijn Nijmeegse dissertatie heel de clerus van een veel ruimer gebied, Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch, en dat voor de belangrijke tijd, die verloopt tussen het eerste optreden van de hervorming en de doorwerking van het Concilie van Trente. Omdat de schrijver blijkbaar onder de benaming «clerus» niet slechts de dienstdoende geestelijkheid, hetzij seculieren of regulieren, maar ook alle kloosterlingen, dus ook de vrouwelijke, rekent, zou misschien een tweeledige indeling, namelijk die van seculieren en regulieren, voor de hand gelegen hebben. De stof werd echter in 4 hoofdstukken verdeeld, die achtereenvolgens handelen over : de parochies en hun geestelijkheid, de kapittels, de kloosters in het maatschappelijk leven, en het geestelijk leven in de kloosters.

Omdat de twee laatste hoofdstukken over de kloosters, reeds 2/3 gedeelte van het boek vullen en in het eerste hoofdstuk de reguliere zielzorg nog behoorlijk meespreekt, is alleen het hoofdstuk over de 6 Meierijske kapittelkerken geheel aan de seculieren gewijd.

In deze studie is een enorme hoeveelheid materiaal (ik vermoed duizenden steekkaarten) voor zover ik het kan beoordelen zeer nauwgezet, maar naar mijn smaak wat al te statisch verwerkt. Ze heeft daardoor aan leesbaarheid niet gewonnen, en degene, die ze desondanks toch een paar maal herlas zal tot de slotsom komen: we hebben hier een uitstekend statistisch handboek voor de Meierijse parochies, kapittels en kloosters uit die tijd. Al klinkt dat misschien iets in mineur, het is al heel wat.

Toch heb ik me steeds weer afgevraagd of met name de bijna eindeloze reeksen cijfertjes en percentages van het aantal kloosteringen op verschillende momenten alsook een aantal andere opsommingen niet veel bondiger en overzichtelijker verwerkt had kunnen worden in een goede, moderne statistiek. Indien deze in de tekst zelf geen plaats had kunnen vinden, dan toch zeker als bijlage. Ze zou dan uitstekend hebben aangesloten bij de eerste twee bijlagen, die lijsten van plaatsen in de Meierij geven, de eerste die van steden, dorpen en gehuchten, de tweede die van de «parochies». Bedoelde statistiek, of liever nog een grafiek, had dan de plaats van de derde bijlage, over de sociale activiteiten van de kloosters, kunnen innemen. Deze valt volgens ons wat uit de toon en had best kunnen verwerkt worden in één geheel, dat over de kloosters handelt, want de splitsing van het maatschappelijk en het religieus aspect heeft onmiskenbaar toch het nadeel, dat het tal van herhalingen noodzakelijk maakt.

Gaf de eerste studie van L. van de Meerendonk, die over Eikendonk misschien teveel kader, in deze tweede studie is er veeleer een tekort aan algemene achtergrond. Vermoedelijk had de auteur ook inderdaad een tekort aan materiaal om de verschillende zo echt menselijke en sociale kanten van «geest en levenswijze» van de clerus uit die tijd werkelijk levendig naar voren te halen. Nu lukt het hem slechts hoogst zelden, om schrijvend, echt even van de grond te komen, bijvoorbeeld bij het gekrakeel van de kapittels, als de bronnen iets ruimer stromen.

Bovenstaande bedenkingen omtrent opzet en uitwerking van het boek doen overigens aan het wetenschappelijk karakter ervan hoegenaamd geen afbreuk. Moge de uitwerking minder vlot en sprankelend zijn, dan wij ze wensten, ze is zeer zeker degelijk. Goede lijsten van bronnen en literatuur, een betrouwbaar register en een samenvatting in het Frans verhogen de bruikbaarheid van deze belangrijke studie.

Alp. W. VAN DEN HURK, O. Pram.

Tore NYBERG, *Birgittinische Klostergründungen des Mittelalters*, Leiden, A.W. Sijthoff, 1965.

Der schwedische Verfasser untersucht in dieser Dissertation der Universität Lund einige Aspekte des spätmittelalterlichen Birgittinordens an Hand von Untersuchungen zu zwei Dritteln der 27 Gründungen dieses Ordens bis zur Reformation. Die fünf Kapitel bilden keine zusammenhängende Darstellung, sondern greifen jeweils fünf Problemkomplexe auf, so z.B. den Zusammenhalt der Klöster im